

ЛЕКСИКА ПОЕЗІЇ МИКОЛИ РУДЕНКА У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛЬОВОМУ АСПЕКТІ

Творчість Миколи Руденка репрезентує дискурс української літератури й українську літературну мову ХХ ст., тому своєрідність манери письма та естетика художнього слова письменника привертують до себе увагу у зв'язку з дослідженням художньо-естетичних напрямків української літературної мови означеного періоду.

Аналіз функціонально-стилістичної класифікації словникового складу мови творів Миколи Руденка показує, що на авторську оповідь і стиль письма суттєво впливала світоглядна позиція письменника.

Починав свій довгий і непростий творчий шлях Микола Руденко як поет періоду соцреалізму. Свої перші віршові рядки, написані російською мовою, у 1942 р. Микола Руденко показав Леонідові Первомайському, і вони не отримали схвалення авторитетного поета, критика й публіциста: «Річ у тім, що вірші можна писати лише тією мовою, якою з тобою розмовляла мати. ... Ми не вибирали, де нам належало народитися. Отож, і мову не маємо права вибирати: вона дана нам від народження» [1, с. 187]. Після виходу збірки віршів «З походу» (відредагована Л. Первомайським) у 1947 р. М. Руденко був прийнятий до Спілки письменників України. Того ж року його було призначено відповідальним редактором журналу «Дніпро», обрано заступником секретаря, а через рік – секретарем парткому Київської організації СПУ.

У ранніх творах поет-початківець переймався вічними проблемами буття й прагнув відшукати об'єктивні чи суб'єктивні чинники, які є рушійними силами Всесвіту, що не є визначальною рисою поетичних текстів М. Руденка, а належать до «вічних тем» у мистецтві. Роздуми ліричного героя мають ознаки медитативної лірики: хто створив світ? яке місце людини в ньому? Він не має на меті шукати відповідей, занурившись у самозаглиблення чи в якийсь інший спосіб, – натомість щедро ділиться своїми емоціями й роздумами. Життєвий матеріал, яким наповнена поезія цього періоду, це насамперед переживання, емоції, настрої та прагнення ліричного героя: «Мене зоря крилом своїм голубить / І росяні

вклоняються жита. / Мене цілують дивних квітів губи / І сяє їх усмішка молода» [2, с. 23]. Ліричний герой – молодий і безтурботний, він щойно став на шлях пізнання людини й світу. Показовою у цьому ключі є поезія «Хто підносить келихи озер...» (1938 р.), написана у формі роздуму, викликаного спогляданням пейзажу. Стилистичний інвентар мови поезії цього періоду не виділяв Миколу Руденка з плеяди поетів-початківців цього періоду, а популярність прийшла з легкої руки Кагановича.

1963 р. – переломний момент у світогляді М. Руденка і його творчості. Розкриття хибності Марксової теорії додаткової вартості та популяризація ідей представників української наукової школи фізичної економії, визначення національної стратегії розвитку стало для письменника життєвою місією. Збірки «Оновлення» (1960-1976), «Всесвіт у тобі» (1968, знята з продажу), «За ґратами» (1977-1986) включають у себе весь спектр тем і мотивів, що примушують людину замислитися над проблемами буття, відкинути фальшиві, силоміць насажені ідеали й переконання, відчувати та усвідомити місце людини у Всесвіті, спонукають шукати основи світобудови та мету людського життя.

Впадає в око, що колишній комуніст і атеїст М. Руденко прийшов до Бога: «За межами двадцятого століття, / Коли небесного Отця рука / З материків повимітає сміття, – / До неба звернеться душа людська. // Живого Бога – не якісь химери – / Побачать люди крізь сувої мли. / То буде час – як на початку ери, / Коли творці євангелій жили» [2, с. 494–495].

Процес пізнання для поета – це безперервний процес пошуків сутності людини. Він осмислюється письменником через категорії «суб'єкт» і «об'єкт». Слід наголосити, що через цю категорію поет шукає Творця (Суб'єкта Творення), прагне встановити, чи може людина впливати й змінювати цей світ, чи їй було відмовлено в цьому.

Людина, переконував поет, повинна керуватися вищою метою, її життя не повинно обмежуватися лише споживацькими інтересами: «Щось та буде... / Щось та мусить бути. /... Де знайти кінці? / Їсти і пити... / Та дітей родити... / Це уміють навіть горобці» (1965) [2, с. 111]. Ця тема знайшла продовження у багатьох поезіях цього періоду.

Пізній М. Руденко не ставив запитань – він відкрив для себе Всесвіт і готовий ділитися Знанням із читачем. Наприклад, у поезії «Інопланетяни» (2002) він заперечує теорію еволюції Дарвіна та розвиває ідеї Сковороди: «Невже тобі не зрозуміло, / Як співіснують Дух і плоть? / Батьки дають дитині тіло, / А душу заклада Господь. // Нам не властиво помирати – / Ми вписані в обмінний рух.

/ Людина – це не тіло, брате: / Людина – це душа і Дух. // Ні, ти не бомж. Це не бездомність – / Планет неміряні ряди. / Бог відкриває підсвідомість / Не кожному – живи і жди» [2, с. 615–616].

Окрім фізичної оболонки, людина наділена Божественною часткою. Променева частка Божественного накладає на неї величезну відповідальність. Як істота, здатна до усвідомлення й самоусвідомлення, людина є відповідальною за весь органічний світ на планеті, за життя у Всесвіті, який в свою чергу мислиться антропоморфно – як живий одухотворений організм: «Наче цей світ оселився в зернині, / Живчик його опромінений – ти. / В серце Галактики, в обрії сині / Мушиш душею відважно рости. // І проростає в неміряну дальність / Все, що ти зважити встиг у бою. / І перед Всесвітом відповідальність / Ляже зненацька на душу твою» (1973) [2, с. 317].

Людина є часткою речовинного світу, який не можна ототожнювати із поняттям «субстанція», «матерія». Поет розуміє категорії «матерія» і «речовина» науково й закликає читача не плутати основоположні філософські категорії: «Я потойбічне легко уявляю: / Там із проміння виткані світи. / Та як оту берізку серед гаю / Навчило Сонце жити і рости? // ... Не про небесне вся моя турбота, / Хоч то – мій дім, прибув я звідтіля. / Сама безмежність – це жива істота, / Та як людиною стає земля?.. // І, може, в тому наша честь велика – / Мета космічна, спрага світова! – / Що речовинність груба та безлика / У нашому стражданні ожива» (1977) [2, с. 417]. Поетове розуміння матерії ґрунтується на теорії Платона, в якій немає місця навіть електрону, а Світовий Простір він бачить наповненим до останньої межі ідеями, які знаходять відображення у речовинному світі.

Якщо речовинний світ є відображенням ідей, образів матерії, то все, що людина бачить, відчуває, вона сама є відображенням ідей Матерії як Суб'єкта: «Отож повірте: тіла в нас нема – / Є тільки душі й згущене проміння. А простір – це матерія сама, / Це чарівництво можності й уміння» (1981) [2, с. 538]; «Чи знаєш ти в свій простій потребі, / Що ми не хліб, а промені їмо, / Що Сонце – не якась тарілка в небі, / Що всі ми в надрах Сонця живемо?.. // Ми – тільки іскри із його горнила. / Ми – дух, що образ видимий прийма. / Нас мудре світло уночі наснило. / А поза цим – нікого з нас нема» (1966) [2, с. 140].

Матерія нічим іншим, окрім Суб'єкта, бути не може, інакше слід вести мову про речовину, яку можна розглядати як форму існування матерії, її видиме відображення. Саму ж матерію побачити неможливо, можна тільки прийняти її існування і прагнути з

нею з'єднання: «Відтак летів кудись. Летів без діла / І відчував, що Космос – то життя. / Я був лише душею, що хотіла / Зі світовою сутністю злиття. // Отямився двоногим і дворуким / Тут, на Землі, де крижані вітри; / Де над мерцями кружеляють круки / І часом падають згори» (2001) [2, с. 595]. Тіло людини не закінчується там, де закінчується її фізична оболонка. Людина продовжується в безмежності, адже вона духовно споріднена з зорями й галактиками, Богом. Людина і Космос близькі не тілом, а Духом. Тіло потрібне людині, бо рецептори відчуттів дають їй можливість пізнати світ, а Дух пов'язує її із Усесвітом: «І все ж це правда, бо людина – / То Духу особливий стан, / То Цілого жива краплина, / Що має впасти в океан» (2002) [2, с. 634–635].

Поет неодноразово наголошував, що сучасний речовинний світ – це вібрація Монад і згущення матерії. Саме згущення створює речовинний світ із матерії життя і визначає радіус Всесвіту і його масу: «Космічний світ – багатолюдний дім. / Той дім – доволі таємнича штука: / Підлоги й стелі водяться у нім – / Їх називає сферами наука» (2001) [2, с. 589]. Отже, Земля – це, по суті, процес, який піфагорійці цілком слушно називали гармонією сфер. На одній із таких земних сфер живе людство.

Для розуміння поетової гіпотези про світобудову, необхідно бути обізнаним із вченням про Число стародавніх гностиків, що лягло в основу поетового світорозуміння. У основі старовинного гносису лежить Дев'ятка. М. Руденко наголошував: «В міфології сховано старовинну модель Всесвіту – це, звісно, не новина. Щоб Дев'ятка заговорила, потрібний був Данте, який називав себе не поетом, а “геометром”» [2, с. 535–536]. Цю ж думку він продовжив у поезії «Гармонія»: «Точились війни. / Ворохи банкнот / Когось вбивали у щоденних драмах. / А він все грав і грав... / Сім вдячних нот – / Число, якому моляться у храмах. // Ніхто не помічав отих чудес, / Які творили пальці музиканта. / Із-під смичка вставали сім небес, – / І він проходив їх удвох із Данте» [1, с. 107].

Найбільш широко у поетичній формі свою складну гіпотезу будови Всесвіту і місця Людини в ньому поет виклав у «Метафізичній поемі», яку можна вважати вершиною наукової поезії митця. Гіпотези, припущення, ідеї, що розпорошені в поезіях різних років, поет синтезував у одній поемі, написаній на засланні в Мордовії у період із 28 травня по 4 червня 1978 р.

Отже, характерною рисою поезії Миколи Руденка є її науковість, насиченість філософською термінологією, навіть формулами, як у «Метафізичній поемі», що містить чотири формули.

Список використаних джерел

1. Руденко М. Найбільше диво – життя. Спогади. Київ : Кліо, 2013. 696 с.
2. Руденко М. Вибране: Вірші та поеми (1936–2002). Київ : Дніпро, 2004. 800 с.

УДК 330.342.15:504.1

Вікторія Небрат,
*доктор економічних наук,
завідувач відділу економічної історії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ІСТОРИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ, НАУКОВА СПАДЩИНА ТА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕКОНОМІКА: НАЦІЄТВОРЧІ НАРАТИВИ У ЧАС ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Історична ідентичність є формою осягнення минулого, теперішнього та майбутнього та самовизначення себе як частини чогось більшого – людської спільноти. Визначення приналежності, розпізнавання «своїх» і «свого» – частиною чого себе відчуваєш і хочеш бути, з ким поділяєш минуле і хочеш будувати спільне майбутнє, – все це відбувається на основі знань та почуттів.

Традиційно ідентичність пов'язувалася зі спільною історією. Тому в радянській ідеології ключове місце посідав міт про спільну колиску народів, а ще донедавна – про спільні звиятиги колективізації та форсованої індустріалізації, спільну перемогу над нацизмом і, зрештою, – злиття в єдиний (без класів і націй) історичній спільноті, що звалася радянським народом. Проте звільнення від ідеологічно нав'язаних і насильно насаджених «спогадів» про спільне історичне минуле гостро ставить питання – частиною чого, насправді, ми є? Тобто питання історичної ідентичності прямо впирається в науковий дискурс щодо концептуалізації історії України.

Найбільш поширеним є національний підхід, який пропонує наскрізну ідею становлення та розвитку української нації в боротьбі та протистоянні з іншими етносами та народами, представниками іншої віри чи конфесії. Проте визначення ідентичності на основі такого підходу та історичний родовід від козаків – степових